

Информација о налазима и ставовима Комисије у вези са анализом тржишта постпродајних услуга у сектору моторних возила

Комисија за заштиту конкуренције (у даљем тексту: Комисија) је, као Наручилац пројекта, на основу члана 47. Закона о заштити конкуренције („Сл. гласник РС 51/2009 и 95/2013, у даљем тексту: Закон) и Одлуке Савета Комисије, спровела секторску анализу стања конкуренције у сектору постпродајних услуга – Aftermarkets (у даљем тексту: Анализа). Ово тржиште, између осталог обухвата гаранцију, сервисне услуге, промет и коришћење резервних делова за моторна возила.

Истраживање је спровео Институт економских наука (у даљем тексту: Институт) у току 2016. године. Основни циљ анализе био је да се утврде структура и односи између тржишних субјеката, њихова тржишна учешћа и тржишна снага, са циљем откривања евентуалних слабости тржишта, односно постојања услова за настанак повреда конкуренције. У том смислу, Институт је на основу овог истраживања изнео низ закључака и препорука које је доставио Комисији.

Значај овог тржишта је велики и његова основна карактеристика је велики број потрошача на страни тражње, док се карактер набавки ове врсте производа третира као капитална набавка (куповина аутомобила, теретног возила, аутобуса и др.), коју одликује велики износ новчаних средстава потребних за набавку, релативно дуг рок трајања производа, те значајно учешће трошкова одржавања/сервисирања производа.

Институт је анализирао уговоре више произвођача и увозника, са овлашћеним дистрибутерима и сервисерима и то како великих, тако и малих, како би се стекла потпунија слика овог тржишта. Након достављања налаза од стране Института, Комисија је приступила обради добијених података, како би утврдила евентуално присуство рестриктивних клаузула у уговорима, односно евентуална ограничења конкуренције.

Констатовано је да би поједине одредбе уговора могле да се сматрају рестриктивним и у том смислу Комисија изражава забринутосту погледу те чињенице.

Правни оквир

Приликом анализирања конкретних уговора и уговорних одредби које би могле да представљају повреду конкуренције, Комисија се руководила постојећим правним оквиром у Републици Србији, који чине Закон и важећи подзаконски акти.

У складу са чланом 10. Закона, рестриктивни споразуми су одређени као уговори, поједине одредбе уговора, изричито или прећутни договори, усаглашене праксе између учесника на тржишту, као и одлуке облика удруживања учесника на тржишту, који имају за циљ или последицу значајно ограничавање, нарушавање или спречавање, конкуренције на територији Републике Србије. Закон не набраја изричито све облике рестриктивних споразума, већ наводи поједине категорије понашања која могу да представљају повреду конкуренције.

У складу са Законом, рестриктивни споразуми могу бити изузети од забране на један од три начина – или као споразуми мањег значаја, или у оквиру изузећа од забране по категоријама споразума или у поступку појединачног изузећа од забране по захтеву учесника у споразуму.

Споразуми које произвођачи/продавци моторних возила имају са сервисерима и продавцима резервних делова су вертикални споразуми и Комисија их је посматрала као такве, у смислу важећих прописа. На вертикалне споразуме се примењује Уредба о споразумима између учесника на тржишту који послују на различитом нивоу производње или дистрибуције који се изузимају од забране ("Сл. гласник РС", бр. 11/2010, у даљем тексту: Уредба о вертикалним споразумима). Имајући у виду да анализа Института процењује да су тржишни удели учесника на тржишту моторних возила мањи од 25%, колико износи праг прописан Уредбом о вертикалним споразумима, постоји могућност да су поједине рестриктивне одредбе садржане у овим споразумима изузете на основу саме уредбе.

У погледу даље класификације вертикалних споразума, достављени уговори би могли да се класификују као споразуми у оквиру система селективне дистрибуције, односно дистрибутивног система у којем се продавац обавезује да продаје уговорне производе или услуге, непосредно или посредно искључиво дистрибутерима изабраним на основу посебних (јасних и објективних) критеријума, а дистрибутер се обавезује да не продаје ту робу или пружа услуге дистрибутерима ван успостављеног система дистрибуције. У складу са Уредбом о вертикалним споразумима, споразуми о селективној дистрибуцији се изузимају од забране, ако не садрже допунска ограничења која нису нужна за успостављање система селективне дистрибуције.

Важећи прописи у Републици Србији не укључују посебну уредбу која би регулисала материју изузимања од забране споразума о дистрибуцији резервних делова за моторна возила и пружању услуга сервисирања моторних возила, као што то постоји у правном систему Европске Уније (Уредба ЕУ 461/2010), већ би рестриктивни елементи ових споразума, под одређеним условима, могли да потпадају под постојећу Уредбу о вертикалним споразумима. Једна од препорука Института је била да се донесе уредба која би регулисала питање изузећа споразума у сектору моторних возила, при чему је мишљење истраживачког тима да будућа уредба не би требало да садржи додатне забране и услове за учеснике споразума у том сектору, мимо оних које су предвиђене Уредбом ЕУ 461/2010.

У складу са позитивним прописима, учесници на тржишту самостално врше процену испуњености услова за изузеће од забране по категоријама споразума. Ово даље значи да је на самим учесницима у споразуму о селективној дистрибуцији право, али и одговорност да самостално процене да ли је у сваком појединачном случају, конкретно допунско ограничење нужно за успостављање система селективне дистрибуције и да ли би споразум, који садржи овакво ограничење био изузет од забране у смислу Уредбе о вертикалним споразумима. Услед неиспуњавања било ког од услова прописаног важећом Уредбом о вертикалним споразумима, изузеће по категоријама споразума се не примењује и, у том случају учесници у споразуму треба да поднесу захтев за појединачно изузеће од забране. У случају да учесници у споразуму такав захтев не поднесу, сnose ризик да Комисија утврди постојање рестриктивног споразума, што за последицу има покретање поступка за испитивање повреде конкуренције у складу са Законом.

Налази Комисије

На основу података из анализе Института и увида у достављене уговоре, Комисија је утврдила присуство клаузула које би могле да представљају ограничење конкуренције, а посебно оне које се односе на:

- утврђивање цена у даљој продаји

- територијална ограничења, путем забране извоза и путем ограничења активне и пасивне продаје;
- сервисирање резервним деловима произвођача ван гарантног рока;
- обавезу продаје само једне робне марке (*single branding*);
- обавезу искључиве набавке резервних делова од произвођача или лица које он одреди;
- ограничавање броја продајних места;
- забрану или ограничење у преношењу права из уговора на поддистрибутере;
- обавезу коришћења уступљених права индустријске својине у складу са инструкцијама произвођача.

Према оценама Комисије, поједина од ових ограничења би могла да буду изузета од забране у оквиру изузећа од забране које се односи на категорију споразума, или би на захтев учесника у споразуму могла да буду изузета у поступку појединачног изузећа споразума од забране у складу са чланом 12. Закона.

Одређивање цена у даљој продаји и ограничење територије унутар Републике Србије на којој купци могу даље продавати уговорне производе су циљна ограничења конкуренције и забрањена су чланом 10. Закона и Уредбом о вертикалним споразумима и која су супротна члану 73. Споразума о придруживању и стабилизацији.

Одредбе којима је предвиђена обавеза дилера да за све поправке и сервисирање и ван гарантног рока, користи само делове произвођача, које набавља искључиво од произвођача или лица које он одреди, представљају ограничења која би у ЕУ била изван „дозвољених“ ограничења која предвиђа Уредба ЕУ 461/2010. Одредбе уговора којима се дилер се обавезује да, искључиво од произвођача, купује све делове који су неопходни за постпродајни сервис и предвиђа обавезу дилера да користи само произвођачеве делове за поправке и одржавање ван гарантног рока, представљају одредбе које не би могле да буду изузете од забране на основу Уредбе о вертикалним споразумима, као ни на основу будуће уредбе о споразумима у сектору моторних возила, која би, у складу са препорукама Института, била у складу са Уредбом ЕУ 461/2010. Комисија сматра да оваква ограничења нису нужна за успостављање система селективне дистрибуције.

Анализирани уговори садрже и клаузулу искључиве набавке и *single branding* клаузулу. Дистрибутери и сервисери се обавезују да набављају резервне делове од произвођача или лица које он одреди, као и да врше сервис користећи оригиналне резервне делове. Спорне могу бити и клаузуле којима се од сервисера тражи да не дозволе да трећа лица имају корист од инвестиција произвођача, јер би се могле тумачити и на начин да се независним сервисерима онемогућује приступ техничким информацијама и знањима која су неопходна за сервисирање одређене робне марке, што је супротно пракси која је уврђена у сличним случајевима у земљама ЕУ, због тога што, ограничава приступ потенцијалним сервисерима који послују изван система селективне дистрибуције. У зависности од смерница и упутстава произвођача и понашања учесника споразума у пракси, постоји могућност да Комисија утврди да су поменуте одредбе спорне.

Такође, иако поједини учесници на тржишту моторних возила имају систем дистрибуције у којем се појављују чланови исте групе друштава и у складу са чланом 5. Закона су изузети од забране јер не постоји рестриктивни споразум из члана 10. Закона (јер повезана лица представљају једног учесника на тржишту, а рестриктивни споразум је споразум између више учесника на тржишту), у зависности од дефиниције релевантног тржишта, исти могу бити посматрани у светлу члана 16. Закона - злоупотреба доминантног положаја.

Када се посматрају уговори произвођача аутомобила и/или генералних дистрибутера са дистрибутерима резервних делова и сервисерима, исти не могу бити обухваћени групним изузећем из Уредбе о вертикалним споразумима, због искључивих права које имају произвођачи/генерални дистрибутери на тржишту продаје резервних делова одређене робне марке. Самим тим, рестриктивне клаузуле у наведеним споразумима и када не представљају циљно ограничење конкуренције, морају се ценити са аспекта испуњености услова из члана 11. Закона, односно учесници у таквим споразумима би требало да поднесу захтеве за појединачно изузеће на основу члана 12. Закона.

Закључак

Комисија овим путем изражава забринутост због постојања наведених рестриктивних одредаба у споразумима учесника на тржишту.

Специфичност материје и правног оквира, нарочито у светлу одредби Уредбе ЕУ 461/2010, која се односи на изузимање од забране споразума о дистрибуцији резервних делова за моторна возила и пружању услуга сервисирања моторних возила, захтева да учесници на релевантном тржишту ускладе своје пословање са релевантним прописима у што краћем року. Комисија у том светлу изражава забринутост која проистиче из могућности да, уколико не би дошло до усклађивања пословања са релевантним прописима, у коначном исходу би могло доћи до штете за потрошаче, у виду значајног смањења избора резервних делова, виших цена услуга сервиса, смањења избора сервисних објеката и сл. Како се на ове споразуме тренутно односи Уредба о вертикалним споразумима, Комисија сматра да је потребно да учесници на тржишту ускладе своје пословање уколико споразуми садрже допунска ограничења која нису нужна за успостављање система селективне дистрибуције. Комисија препоручује да се потрошачима, приликом сервиса у периоду након истека гарантног периода, омогући избор у погледу употребе оригиналних заменских делова или делова који им одговарају у погледу квалитета, као и да потрошачи приликом оваквих одлука буду обавештени о цени и својствима обе врсте делова.

Истовремено, Комисија наглашава да је у интересу учесника на тржишту да се рестриктивни споразуми, који се не могу квалификовати као споразуми мањег значаја (члан 14. Закона), или као споразуми који се изузимају од забране по категоријама споразума (тзв. „блок изузећа“ - члан 13. Закона), достављају Комисији у поступку по захтеву за појединачно изузеће рестриктивног споразума од забране (члан 12. Закона).

Комисија ће у наредном периоду, у складу са законским овлашћенима, са посебном пажњом пратити стање конкуренције на тржишту постпродајних услуга везаним за моторна возила (гаранција, сервисне услуге, промет и коришћење резервних делова за моторна возила). У случајевима када су испуњени услови из члана 35. Закона, односно када Комисија основано претпостави да споразуми садрже ограничења због којих се не би могли изузети, биће покренути поступци испитивања повреда конкуренције.